

İHRACAT KREDİLERİ

İBRAHİM KURT*

I — GİRİŞ :

Bilindiği üzere, yurdumuz yıllardan beri hem dış ticaret ve hem de cari işlemlerde (ödemeler dengesinde) kronik açık veren bir ülkedir. Bu açık, yıllardan beri IMF kaynakları, OECD yardımları ve diğer dış kaynaklı banker kredileriyle, DÇM'lerle karşılanmaya çalışılmaktadır.

Ödemeler dengesindeki açıkların büyümesine geniş ölçüde etki yapan nedenler, ham petrol fiyatlarının son beş yıl içinde 4-5 kat artması ve diğer temel mal fiyatlarının yükselmesi; işçi gelirlerinin gerilemesi; Türk lirasının sık sık devalüe edilmesidir. 1972 - 80 yılları arasında cari fiyatlarla dış ticaret açığı 24,1 milyar Dolar'dır.

1979 - 1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın Hedefler ve Dengeler Bölümünde ödemeler dengesi hedefleri içinde, «Dışsatım, turizm ve görünmeyen işlemlerden» sağlanan döviz gelirlerinin artırılmasına ve dışsatım çeşitlendirilmesine büyük önem verileceği; sınılaşme çabalarına uygun nitelik ve nicelikte dışsatım gereksinmelerinin karşılanacağı; sağlıklı ve uygun koşullarla bir borçlanma politikasının uygulanacağı» belirtilmiştir. Plân döneminde ihracatın yılda ortalama % 18,6 oranında artırılması; 1979 yılında 2.261 milyon Dolar olarak gerçekleşen ihracatın, 1983 yılında 5.400 Dolar'a yükseltilmesi; böylece plân döneminde 19.550 milyon Dolarlık ihracatın gerçekleştirilmesi hedef olarak kabul edilmiştir. Ayrıca ihracat yapısında sınıf ürünler lehine bir gelişme sağlanması amaç olarak öngörülmüştür.

* Merkez Bankası Başkan Yardımcısı

Plânın Temel Politikalar bölümünde, ihracatta Devlet desteğinin selektif biçimde kullanılacağı, bu desteğin ihracatta vergi iadesi, ucuz girdi, uzun vâdeli ve düşük faizli kredi, geçici ithalât kolaylıkları v.s. biçimlerinde oluşturulacağı belirtilmiştir. Ayrıca planda, ihracatçıya kısa ve orta vadeli döviz ve Türk lirası kredi sağlamak; ihracatçıyı proje bazında finanse etmek; ihracat sigortacılığı gibi görevlerini de yerine getirmek üzere Kamu İktisadi Teşebbüsü statüsünde bir İhracat Bankası kurulması öngörülmüştür.

1981 Yılı Programı hedeflerinin ihracatta 4.500 milyon \$, ithalatta 8.800 milyon \$, dış ticaret açığı 4.300 milyon \$, işçi gelirlerinin 2 550 milyon \$, cari işlemler açığı 1.980 milyon \$ olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

1982 Yılı Programının Ödemeler Dengesi hedeflerine göre ise, 1982 yılında ihracatın 5.850 milyon \$, ithalatın 10.000 milyon \$, dış ticaret açığının 4.150 milyon \$, işçi gelirlerinin 2.850 milyon \$, cari işlemler açığının 1.310 milyon \$ olacağı öngörülmüştür.

Ödemeler dengesi her yıl düzenli bir şekilde ve gittikçe artan miktarlarda açık veren bir ülkede, bu açığın devamlı olarak dış kredilerle karşılanması olanağı yoktur. Toplam dış borçlarımız 1980 yılı sonunda 17.775 milyon Dolara ulaşmıştır. Bu borcun 15.336 milyon Doları orta ve uzun vadeli, 2.439 milyon Doları ise kısa vâdeli borçlardan oluşmaktadır. (1981 yılı sonu rakamları henüz elimize geçmemiştir.) Bu nedenle her çareye baş vurulup, döviz gelirlerinin artırılması gerekmektedir. Bunun için de dış turizm gelirlerimizi, işçi dövizini gelişini ve en önemlisi de ihracatımızı arttırmamız elzemdir. İhracatın arttırılması, her şeyden evvel üretimin arttırılmasına ve iyi bir pazarlamaya bağlıdır. Üretimin arttırılması ise, bir yatırım meselesidir. Bankacılık sistemimiz ve Merkez Bankası, ihracat garantili yatırım projeleri için orta vâdeli yatırım ve işletme kredileri verdiği gibi, mücerret ihracat projeleri için de kısa vâdeli ihracat kredileri vermektedirler.

II — İHRACAT KREDİLERİ :

10 Mayıs 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 81/5 No.lu İhracatı Teşvik Tebliğinde, ihracat kredilerinin, Merkez Bankası ve bankaların özkaynaklarından (Mevduat dahil) karşılanan düşük faiz ve reeskontlu ihracat kredileri (transit ve reeksport ihracat kredileri dahil) ile ihracatı geliştirmek maksadıyla kurulmuş (İhracatı Teşvik Fonu) ve kurulacak olan özel fonlardan ihracatı finanse etmek üze-

re kullandırılan krediler olduğu belirtilmiştir. Her türlü vergi, resim harçtan istisna edilen ihracat kredilerini, orta ve kısa vadeli ihracat kredileri olarak inceleyebiliriz.

1) Orta Vâdeli İhracat Kredileri :

a) İhracat Garantili Yatırım Kredileri :

Bankalar ve Merkez Bankası, ihracat garantili yatırım projeleri için iki yıl ödemesiz dönemli en çok 5 yıla kadar vâdeli yatırım kredisi vermektedir. Yatırım konusunun eGnel Teşvik Tablosun da bulunması ve TUD'dan Teşvik Belgesi alınması gereklidir. Bu belgede, üretim faaliyetine geçildikten sonra 5 yıl içinde yapılması gerekli ihracat miktarları gösterilmektedir. Bu yatırımlarda özkaynak oranı, projenin sabit yatırım tutarının asgari % 40'dır. Merkez Bankasının bu krediler için verebileceği azami reeskont mutabakatı, ihtiyaç duyulan kredinin % 70'dir. Geri kalan % 30'un aracı bankaca karşılanacağı taahhüt edilir.

b) İhracat Garantili Yatırımlarla İlgili İşletme Kredisi :

Bankalar, ihracat garantili yatırımların gerçekleşerek üretime geçmesinden sonra, bu firmalara 2 yıl ödemesiz dönemli, en çok 5 yıl vâdeli orta vâdeli işletme kredisi de verebilirler. Merkez Bankası, bankaların bu konudaki taleplerine reeskont mutabakatı verirken, firmanın teşvik belgesi almış olmasını arar. Merkez Bankası, teşvik belgesinde öngörülen «İşletme Kredisi» tutarının % 50'sini reeskont kredisi olarak verir, geri kalan % 50 aracı bankaca karşılanır. Ancak teşvik belgesinin verilmiş tarihi ile kredinin verilmiş tarihi arasında fark varsa, her bir yıllık fark için kredi miktarı % 50 arttırılabilir. Üç yıldan fazla fark gözönünde tutulmaz.

Bankalar orta vâdeli ihracat garantili yatırım kredilerine % 29 veya % 25.25 faiz oranı uygulamaktadırlar. Merkez Bankası reeskont oranı ise, % 26.50 dir. İşletme kredilerinde ise, reeskont oranı % 31.50 dir.

2) Kısa Vâdeli İhracat Hazırlık Kredileri :

Kısa vâdeli ihracat hazırlık kredileri, ihracatın safhasına göre 3 grupta incelenebilir :

- İhracat Hazırlık Kredileri
- İhraç bedelinin tahsiliyle ilgili krediler
- Tütün finansmanı

a) İhracat Hazırlık Kredileri

İki nevi ihracat hazırlık kredisi vardır :

- Belgeli İhracat Kredileri
- Belgesiz İhracat Kredileri

Belgeli ihracat kredileri de ikiye ayrılır :

- İhracatı Teşvik Fonu Kredileri
- İhracatı Teşvik Belgesi Kredileri

aa) İhracatı Teşvik Fonu Kredileri

İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde alınan ithalât teminatlarının % 90'ı ile Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 25 sayılı Kararla kurulan «Destekleme Fiat İstikrar Fonu»ndan Para ve Kredi Kurulunca uygun görülecek aktarmalardan oluşan İhracatı Teşvik Fonu'ndan, TUD'ca verilen belgelere istinaden yaş meyve ve sebze, su ürünleri ihracatının finansmanı için kredi verilir. Bu fondan bir yıl evvelki ihracatı asgari 15 milyon \$ olan ihracatçı sermaye şirketleri de yararlanmaktadır. Kredinin vâdesi 1 yıl olup, 6 ay ödemesiz süre tanınır. Merkez Bankası TUD'ca verilen belgenin tamamı kadar krediyi 3 taksitte verir. Aracı banka, ihracatın gerçekleşmemesi halinde İhracatı Teşvik Fonuna irad kaydedilmek üzere açılan kredinin % 18'i oranında teminat alır. Kredi ödemesiz dönemden sonra gelen dövizlerin TL. karşılıklarının mahsubu suretiyle tasfiye edilir. Bu kredi, faiz farkı ödemesi dışında tüm teşvik tedbirlerinden yararlanır. Bankaların uyguladıkları faiz oranı, % 15,50 (Serbest dövizli ihracat ile sermaye şirketlerine) ve % 18,00 (Anlaşmalı Ükelere ihracat) Merkez Bankasının uyguladığı reeskont oranları, sırasıyla % 15,00 ve % 17,00 dir.

bb) İhracatı Teşvik Belgesi Kredileri

261 sayılı Kanuna istinaden çıkarılmış ve çıkarılacak kat'i ve geçici vergi iadesi listelerinde yer alan mamulleri ihraç etmek isteyen firmaların ihracata müteveccih hazırlık ve imalât safhalarında ham ve yardımcı madde ve işletme giderlerinin karşılanması amacıyla ihdas edilen belgeli ihracat kredileri, TUD'ca verilen İhracat Teşvik Belgeleri mukabilinde kullanılır. Vâde genellikle 8 aydır. Merkez Bankası belgede gösterilen meblağın % 75'ini reeskontabl addeder ve krediyi 4 taksitte kullanır.

Taahhüt edilen ihracatın % 50'si gerçekleştirilmeden, ikinci bir kredi talebi kabul edilmez. Taahhüt % 5 eksiği ile gerçekleştirilmiş ise, ihracat gerçekleşmiş sayılır. İhracat % 50 gerçekleşmiş ise 3 aylık ek süre verilir. Deprem, su baskını, yangın, grev, lokavt, harp

hali ve sari hastalıklar ihracatın gerçekleşmemesinde mucbir sebep kabul edilir. İhracatın kısmen veya tamamen gerçekleşmemesi halinde % 18 oranında teminat, irad kaydedilir. İhraç süresinin yarısı kadar ödemesiz dönem mevcut olup, bu dönemin bitiminden sonra gelen dövizlerin mahsubu suretiyle kredi tasfiye edilir. Teşvik belgeli ihracat kredilerinde bankaların ve Merkez Bankasının uyguladığı faiz oranı % 27 dir.

cc) Belgesiz İhracat Kredileri

Bu kredilerin kullanma esas ve şartları, firmanın daha önce ihracat yapıp yapmamasına göre değiştiği gibi, İmalatçı-İhracatçı olması, yalnız ihracatçı olması veya taşımacı olmasına göre de değişebilmektedir.

Bu krediden yararlanabilmek için herhangi bir makam ve merciden belge almaya gerek yoktur. İmalatçı-İhracatçılar için bu kredinin % 50'si rotatif olarak kullanılabilir. Belgesiz ihracat kredileri de dört taksitte kullanılır.

Daha önce ihracat yapmış olan imalâtçı-ihracatçılar, son 3 yıl içinde yapmış oldukları en yüksek yıllık ihracat miktarı baz alınarak, bu miktarın % 55'i oranında Merkez Bankası kredisi kullanabilirler. % 25'i aracı banka vermeyi taahhüt eder. % 20 özkaynaktır. Teminat % 24 dür. (Her ay için % 2) vâde 12 ay olup, 6 ayı ödemesiz dönemdir. Taahhüt edilen ihracatın % 50'sinin gerçekleşmesi veya mucbir sebebin olması halinde 3 aylık süre uzatımı verilebilir. Taahhüt edilen ihracatın % 60'ının gerçekleşmesi halinde yeni kredi talebi isaf edilebilir. İhracat, aracı ihracatçı ile de yapılabilir.

Daha önce ihracat yapmış olan ihracatçılar da aynı esaslar dahilinde bu krediden yararlanabilirler. Ancak bu kredide vâde 6 veya 8 ay, ödemesiz devre bunun yarısı, teminat her ay için % 2, Merkez Bankası kredisi, ihracat taahhüdünün % 60'ı, aracı banka katkısı % 30, özkaynak % 10 dur. Ayrıca imalatçı-ihracatçılarda olduğu gibi rotatif kullanma bu kredilerde yoktur. Aracı ihracatçı kabul edilmez.

Daha önce navlun olarak döviz getirmiş taşımacılar da, son üç yıl içinde yurda getirdikleri dövizin en yüksek yıllık tutarı baz alınarak bu miktarın deniz taşımacılığında yarısının, kara taşımacılığında % 10'unun % 55'i oranında Merkez Bankası reeskont kredisinden yararlanabilirler. % 25'i aracı banka karşılar. % 20 özkaynaktır. Kredi vâdesi 12 ay olup, ödemesiz süre 6 aydır.

İlk defa ihracat yapacak olan imalâtçı-ihracatçılar, yıllık fiili üretimlerinin % 25'inin ihraç değeri üzerinden kredi talebinde bulunabi-

irler. Merkez Bankası katkısı, ihracat taahhüdünün TL. karşılığının % 40'ı olup, % 35'i aracı banka karşılamakta, % 25 özkaynak olmaktadır. Vâde 12 aydır. Kredinin diğer şartları tecrübeli imalatçı-ihracatçıda olduğu gibidir.

İlk defa ihracat yapacak olan ihracatçılar, ihracat bağıantılarının TL. karşılığının % 55'i oranında Merkez Bankası reeskontundan yararlanabilirler. Aracı banka katkısı % 30, özkaynak % 15 dir. Vâde 6-8 aydır. Diğer şartlar tecrübeli ihracatçı kredisindeki gibidir.

İlk defa navlun olarak döviz getirecek olan taşımacılar, navlun anlaşmasının TL. tutarının, deniz taşımacılığında yarısının, kara taşımacılığında % 10'unun % 55'i nisbetinde Merkez Bankası kredisinden istifade edebilirler. Aracı banka katkısı % 25, özkaynak % 20 dir. Vâde 12 aydır. Diğer şartlar, tecrübeli taşımacı kredilerinde olduğu gibidir.

Bütün belgesiz ihracat hazırlık kredilerinde Bankaların ve Merkez Bankasının uyguladığı faiz % 27 dir.

b) İhraç Bedellerinin Tahsiliyle İlgili Krediler

İhraç malları gümrükten çıktıktan sonra bedellerinin önceden tahsili ile ilgili iki çeşit kredi mevcut olup, bunlar, vesikalı senetler kredisi ile kurye kredileridir.

İhracatçılara vesaik mukabili yapılan ihracat bedellerini, malların sevk edildikleri yerlere varmadan evvel tahsil etmek, elde edecekleri TL. ları ile yeniden mal satın alarak ihracat yapma imkânlarını vermek maksadıyla, bu ihracatçı firmaların düzenlediği görüşünde ödemeli poliçeler ve çekler, bankalarca avansa kabul edilmekte veya iştirâ edilmektedir. Bu kredide vesaikin kat'i olarak satılmış ve sevk edilmiş mallara ait olması, senet ve çeklerin serbest dövizli ihracatla ilgili olması aranır. Senetleri en çok 45 gün vâdelidir. Faiz oranı % 27 dir.

c) Tütün Finansmanı

Tütün ürününün üreticiden alınması, işlenmesi ve ihraca hazır hale getirilmesi maksadıyla tütün ihracatçılarına bankalarca ve Merkez Bankasınca tahsis edilen krediye, tütün finansmanı denir. Her yıla ait tütün ürünü için tahsis edilen bu kredi, ekici tütün piyasalarının açılmasını müteakip kullandırılmaya başlanır. Kredi, ihraç edilen tütünlerin gelen bedellerinin mahsubu suretiyle tasfiye edilir. Bu kredide her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Tütün finansmanının-

da bankaların ve Merkez Bankasının uyguladığı faiz haddi % 27 dir.

III — Bankalar İçin Zorunlu İhracat Plâsmanı

1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 4 ve 40 ıncı maddeleri gereğince Bankaca 27.9.1980 tarihli Resmi Gazete'de çıkarılan Tebliğ ile, banka plâsmanları toplamının en az % 15'inin sınai mamullerin ihracatı ile ilgili kredilere tahsis edilmesi gerekmektedir. T.C. Ziraat Bankası, T. Emlâk Kredi Bankası ve T. Halk Bankasında plâsman dâimi, bu bankaların ticari plâsmanlarını kapsamaktadır. Merkez Bankası reeskont kaynağından yararlanılarak kullanılan ihracat kredileri, % 15 oranının hesaplanmasında nazari itibare alınmaz. Söz konusu Tebliğ hükümleri, İller Bankası, İstanbul Emniyet Sandığı, Kalkınma ve Yatırım Bankaları, ödenmiş sermaye, ihtiyat ve mevduatları 400 milyon liranın altında olan bankalar için uygulanmaz. Söz konusu Tebliğ kapsamına giren banka plâsmanlarının toplamı, eldeki en son geçici verilere göre 1981 Ekim ayı sonu itibarıyla 662,7 milyar lira, kullanılan sanayi mamulleri ihracat kredileri toplamı 72,7 milyar lira, tesis edilen oran ise, % 11 dir.

İhracat Kredilerinin Borç Alma Maliyeti

1 — Kısa Vadeli Sınai Mamul İhracat Kredilerinde

Faiz	% 27.00	
Fon'a Kesinti (% 10)	— 2.70	
		<u>29.70</u>
Fon'dan İade (% 35)	— 9.45	
		<u>20.25</u>
Komisyon (% 2)	— 2.00	
		<u>22.25</u>
Nihai Maliyet	% 22.25	

2 — Kısa Vadeli Diğer İhracat Kredilerinde

Faiz	% 27.00	
Fon'a Kesinti (% 10)	— 2.70	
		<u>29.70</u>
Fon'dan İade (% 25)	— 6.75	
		<u>22.95</u>
Komisyon (% 2)	— 2.00	
		<u>24.95</u>
Nihai Maliyet	% 24.95	

3 — Orta Vadeli İhracat Garantili Yatırım Kredilerinde

Faiz	% 29.00	veya	% 25.25
Fon'a kesinti (% 10)	— 2.90		— 2.52
			<u>27.77</u>
Fon'dan İade (% 40)	— 11.60		— 10.10
			<u>17.67</u>
Komisyon (% 2)	2.00		2.00
			<u>19.67</u>
Nihai Maliyet	22.30		19.67